

78,6% учнів в аналізованому класі читають казки, які не вивчаються на уроках української літератури, а 21,4% – не читають інших казок, тому що не мають часу, або ж не люблять читати. Тому потрібно постійно змінювати види роботи для того, щоб діти не втомлюватися, активно працювали, мали високу мотивацію для вивчення української літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та інші. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
2. Педагогіка. Методика роботи над українською народною казкою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://ukrefs.com.ua/page,3,102126-Metodika-roboti-nad-ukra-ns-ko-yu-narodnoyu-kazko-yu.html>
3. Прокопова О. Казка як ефективний засіб збагачення морального досвіду школярів // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – №4. – С. 24–28

Волошин І.

Науковий керівник – Сеньовська Н. Л.

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ У ВІРШАХ ЛІНИ КОСТЕНКО «МАРУСЯ ЧУРАЙ»)

Сучасна наукова та освітня парадигма позначена антропоцентризмом. Тому в центрі досліджень перебуває людська особистість, що аналізується за допомогою різних підходів. Оскільки в Україні сьогодні актуальною є гендерна соціалізація молоді, в освіті необхідно реалізовувати саме гендерний підхід.

Його концепцію розробляли О. Вороніна (проблеми розробки теорії та методології гендерних досліджень, визначення їх місця в системі підготовки студентів), Л. Штильова (розробка методичних програм для вчителів з питань упровадження гендерної освіти та виховання в середній школі), І. Кльоцина (шляхи гендерної соціалізації особистості з урахуванням вікових особливостей).

Особливо цікавим для учнів процес реалізації гендерного підходу стає на уроках літератури. Адже вона представляє гендерні відношення засобами духовної взаємодії і прищеплює гендерну чутливість, яка дозволяє виявити різницю в становленні жінки і чоловіка, їх гендерних ролей. Жінки-письменниці «вносять у поезику твору своє бачення концепції літературного героя ставлячи його в позицію почуттєвого сприйняття дійсності, а також синтезують у літературі означник жінкоствердження та новітній дух внутрішніх почувань жінки-митця» [1, с. 33–34].

Ліна Костенко у своєму романі «Маруся Чурай» гостро розкриває проблему рівності (нерівності) чоловіка та жінки у суспільстві. Головна героїня твору, на відміну від традиційної гендерної ролі, стає уособленням сильною та відважною особистістю, котра готова на все заради власного щастя та кохання. Саме через феміністичний ракурс творчості письменниці текст її роману став цікавим дослідницьким матеріалом для вивчення гендерного підходу у літературі.

Мета статті – охарактеризувати роман Ліни Костенко «Маруся Чурай» з позиції реалізації гендерного підходу в процесі викладання української літератури в школі.

В аналізованому тексті письменниці чітко простежується зв'язок гендерних інтенцій із сучасним сприйняттям ролі жінки та чоловіка у суспільстві. Маруся Чурай репрезентує унікальний образ жінки-митця, який виділяється сильним духом, непримиренністю особистості та готовністю на смерть стати поряд із чоловіком на захист справедливості. Тому цілком природним є бажання осмислити роль і проблему жінки-митця, поета і поезії. «Жіночий феномен нинішньої поезії України – факт, що не підлягає сумніву. Але і в цьому контексті ім'я Ліни Костенко сприймається осібно» [2, с. 182]. У її текстах жіноча сутність репрезентована через матрицю гендерної ідеології. Концепція жіночого персонажа позначена самовираженістю, запереченням позиції пристосуванства, тонким психологізмом, сповідальництвом. Діапазон переживань жінки-митця, творця на своїй планеті – це пізнання і заперечення самої себе, поступливість і войовничість. «Штрихи естетики ліричної героїні Ліни Костенко – це перфокарта із зафіксованою історією любові, внутрішнього триборства й увінчання спокою» [1, с. 34–35].

Маруся – сильна жінка Ліни Костенко – особистість вольова, мужня, яка не боїться зробити перший крок, засвідчити своє кохання, але й, окрім того, це – духовно красива жінка, що нерідко вивідає образ своєї душі словом. Дуже часто письменниця піднімає свою героїню до національного рівня:

Звитяги наші, муки і руїни

Безсмертні будуть у її словах.

Вона ж була як голос України,

Що клекодав у наших корогвах [3, с. 27]!

«Маруся Чурай» – глибоко національний твір, в якому історично-фольклорні образи піднесені до високого філософсько-етичного узагальнення. Водночас, це – один з найпоетичніших творів вітчизняної літератури. Втіленням піднесено-прекрасного в творі є образ Марусі. За народною легендою, юна закохана дівчина померла через тугу за коханим. Ліна Костенко наділяє цю особистість особливим соціально-філософським змістом. Вона робить образ дівчини безсмертним вже на початку твору, увіковічнює не тільки її ім'я, але й особистість. Розробка цього образу дає письменниці можливість розкрити проблеми вільного життєвого вибору, рівноправності жінки в суспільстві, її права жити за велінням власної душі, за своїми переконаннями і поглядами.

Однак, педагоги не використовують у повній мірі потенційних можливостей гендерного виховання, закладених в змісті творів письменниці, зосереджуючи основну увагу на опануванні учнями головних

сюжетних ліній, що лежать на поверхні.

Разом із тим, саме ґендерний аналіз текстів сприятиме і кращому розумінню прочитаного, і формуванню відповідних ґендерних ролей школярів.

Для прикладу, розглянемо ґендерний світогляд Марусі й Грицька (Таблиця 1).

Підтвердження такого ґендерного аналізу знаходимо і в рядках самого роману:

Ото за те й судити мене треба.

Всі кари світу будуть замалі.

Моя любов чолом сягала неба,

А Гриць ходив ногами по землі [3, с. 44].

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз ґендерного світогляду Марусі й Грицька

Ґендерний світогляд Марусі	Ґендерний світогляд Грицька
<p>Маруся є уособленням справжньої, вірної, незрадливої любові та покірності.</p> <p>У поглядах на місце жінки у тогочасному суспільстві спостерігається еволюція: зразково-покірна дружина, борець за особисте щастя шляхом руйнації матриархальних традицій. На початку роману головна героїня постає спокійною, врівноваженою, закоханою дівчиною, але життя не дало їй насолоджуватися своїм коханням. Вона була готова віддати своє життя заради того, щоб не заважати коханому бути щасливим.</p> <p>Письменниця показує нам жертвність жінки заради інших. Та, на жаль, загинув коханий. Ця смерть боліла Марусі гірше, ніж якби загинула вона. Хоч дівчина була не винна у його смерті, та готова за неї відповісти. Нездатність жити без коханого не просто призводить до смерті головної героїні, але й демонструє її вічну вірність та любов, які можуть кинути виклик непоправному.</p>	<p>Гриць репрезентує тип чоловіка, несумісного із патриархальними уявленнями про сильного, інтелектуального голову сім'ї, що є творцем власного щастя. Перед ним постає вибір від якого залежить все майбутнє життя. Але він йде проти свого серця та погоджується на весілля з Галею Вишняківною, що показує його, на протигагу Марусі, як слабку особистість, котра не може відстояти свою позицію та досягнути того, чого хоче.</p> <p>Тобто, Гриць робить вибір хибний – слабодухо дозволяє затягнути себе в болото буденщини, а відтак утрачає лицарську гідність, щирість, красу, окриленість душі (козацькі чесноти) – усе те, за що Маруся, напевне, й покохала його.</p>

В цих словах простежується вся глибина душі дівчини та мізерність чоловіка. Однак (і на це педагогам варто звернути особливу увагу), Ліна Костенко в жодному разі не мала на меті принизити сильну стать, вона всього-на-всього намагалася виділити сильну жінку. Якщо чоловік може перемагати фізично, то жінка – морально.

Цілісність ґендерного підходу у творах Ліни Костенко – риса, яка відрізняє її тексти від «феміністських» чи «жіночих»: «Ліна Костенко – поет з явно вираженим нежіночим характером, її творчість – своєрідна компенсація браку чоловічого начала. Коли чоловіки починають рефлектувати з приводу суто особистих, «глибоко внутрішніх» переживань, жінки вимушені діяти». Якщо І. Франко назвав Лесю Українку за силою духу «мужчиною», то Костенко усвідомлювала це стосовно до самої себе:

Чи й справді необхідно, щоб жінка була музою?

Спасибі вам, спасибі за цей пріоритет.

Поетам всіх віків була потрібна Муза.

А жінці хто потрібен, якщо вона – поет? [1, с. 38]

Таким чином, у своєму романі «Маруся Чурай» Ліна Костенко порушувала проблеми, які залишаються актуальними досі: місце жінки у суспільстві, вплив світоглядних ідей обох статей на формування особистості, визначення ґендерних стереотипів. Ці характеристики визначають реалізацію підходу в процесі викладання української літератури як шкільного предмета.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блажко І. Багатовекторність вияву жінки-митця в цілісності «чоловічого» і «жіночого» (на матеріалі поезій Ліни Костенко) [Текст] / І. Блажко // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Літературознавство / Редкол.: М. П. Ткачук, Р. Т. Гром'як, О. Глотов та ін. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – Вип. 2 (20). – С. 33–41.
2. Базилевський В. Поезія як мислення: Творчість Ліни Костенко / В. Базилевський // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Т. 3. К.: Рось, 1994. – 688 с. – С. 182–197.
3. Костенко, Л. Маруся Чурай: іст. роман у віршах / Л. Костенко ; худож. Н.О. Лопухова. – К. : Веселка, 1990. – 159 с.